

EKONOMIA

MAKROEKONOMIA

Główne kategorie makroekonomiczne

Do podstawowych kategorii makroekonomicznych należy *Produkt Krajowy Brutto (PKB)*, będący syntetyczną miarą wartości produkcji wytworzonej w gospodarce w ciągu roku.

Produkt Krajowy Brutto (PKB) można obliczyć trzema metodami:

1. Metodą sumowania produktów, sumując wartości dóbr i usług wytworzonych w kraju,
2. Metodą sumowania dochodów, sumując dochody powstające przy jego wytwarzaniu,
3. Metoda sumowania wydatków, sumując wydatki ponoszone na zakup wytworzonych dóbr i usług.

Metoda sumowania produktów polega na sumowaniu wartości wszystkich dóbr i usług wytworzonych w danej gospodarce w ciągu roku. Ze względu na olbrzymią ilość wytwarzanych dóbr i usług zajmują się tym powołane do tego celu instytucje w Polsce **Główny Urząd Statystyczny**. Są dwa sposoby sumowania produktów:

- **Sumowanie produktów finalnych.** Produkty finalne to dobra i usługi nabywane przez ostatecznego użytkownika. W ich skład wchodzi dobra i usługi konsumpcyjne nabywane przez gospodarstwa domowe oraz dobra i usługi inwestycyjne.
- **Sumowanie wartości dodanej.** Wartość dodana to przyrost wartości produktów będących rezultatem danego procesu produkcji. Oblicza się ją przez odjęcie od wartości

dóbr czy usług wytwarzanych w danym przedsiębiorstwie sumy kosztów rzeczowych czynników produkcji zużytych przy wytworzeniu tych dóbr czy usług.

Metoda sumowania dochodów polega na sumowaniu dochodów (płace, renty, procenty i zyski), powstających w procesie wytwarzania produktów w danym roku. Suma tych dochodów musi być równa ogólnej sumie wartości dodanej, bowiem wartość dodana składa się z dochodów otrzymanych przez uczestników procesu produkcji.

$$\text{PKB} = \sum \text{wartości dodanej} = \sum \text{dochodów czynników produkcji}$$

Metoda sumowania wydatków polega na sumowaniu wydatków na produkty finalne wytworzone przez przedsiębiorstwa krajowe. Wydatki te obejmują:

- wydatki na produkty konsumpcyjne (czyli dobra i usługi) wytwarzane w kraju (C_k),
- wydatki na krajowe produkty inwestycyjne (I_k),
- wydatki rządowe na wytwarzane w kraju finalne dobra i usługi, z wyłączeniem dóbr transferowych (G_k),
- wydatki zagranicy na krajowe produkty eksportowe (Ex_k),

$$\text{PKB} = C_k + I_k + G_k + Ex_k$$

Uwzględniając import powstaje wzór:

$$\text{PKB} = C + I + G + Ex - Im$$

PKB w cenach czynników produkcji jest miarą produkcji krańcowej z pominięciem podatków pośrednich i uwzględnieniem subsydiów:

$$\text{PKB w cenach czynników produkcji} = \text{PKB w cenach rynkowych} - \text{podatki pośrednie} + \text{subsytia} = \sum \text{dochodów czynników produkcji.}$$

Produkt Narodowy Brutto (PNB) jest miarą łącznych dochodów osiąganych przez obywateli danego kraju, niezależnie od miejsca świadczenia usług przez czynniki produkcji. PNB jest równy PKB powiększonemu o dochody netto z tytułu własności za granicą.

Możemy więc to zapisać:

$$\text{PNB w cenach czynników produkcji} = \text{PKB w cenach czynników produkcji} + \text{dochody netto z tytułu własności za granicą}$$

Produkt Narodowy Netto (PNN), nazywany również **dochodem narodowym (Y)** jest miarą produkcji uwzględniającą inwestycje netto. Jest on różnicą między PKB a amortyzacją.

$$\text{PNN w cenach czynników produkcji} = \text{dochód narodowy (Y)} = \text{PNB w cenach czynników produkcji} - \text{amortyzacja}$$

Zadanie

Podana tabela przedstawia składniki PKB pewnej gospodarki w danym roku, wyrażone w cenach bieżących (z tego samego roku):

Składniki PKB	Wartość (mld j.p.)
Wydatki konsumpcyjne (C)	300
Inwestycje (I)	182
Wydatki państwa na produkty i usługi (G)	95
Subsydia (S_u)	10
Podatki pośrednie (T_e)	65
Dochody netto z własności za granicą (D_w)	12
Eksport (E_x)	90
Import (I_m)	120
Amortyzacja (A_m)	50

Oblicz:

- PKB w cenach rynkowych. ($C + I + G + X = 547$).
- PKB w cenach czynników produkcji. (PKB w cenach rynkowych $- T_e + S_u = 492$).
- PNB w cenach rynkowych. (PKB w cenach rynkowych $+ D_w = 559$).
- PNB w cenach czynników produkcji. (PKB w cenach czynników produkcji $+ D_w = 504$).
- PNN w cenach rynkowych. (PNB w cenach rynkowych $- A_m = 509$).
- PNN w cenach czynników produkcji. (PNB w cenach czynników produkcji $- A_m = 454$).

Wzrost gospodarczy

Podstawową miarą wzrostu gospodarczego jest PKB, a dla porównań między krajami PKB per capita. Jednak PKB to jedynie miara produkcji rynkowej. Jest on w prawdzie podstawą i składnikiem rozmaitych wskaźników służących pomiarowi postępu gospodarczego, ale nie przekłada się wprost na poziom krajowego bogactwa i dobrobytu społecznego, pomimo że jest ważnym czynnikiem jego kształtowania. Wzrost gospodarczy należy rozumieć jako proces powiększania z okresu na okres podstawowych wielkości ekonomicznych. Dotyczy to zwłaszcza rozmiarów potencjalnego produktu krajowego, potencjalnego realnego produktu narodowego oraz powiększania zdolności wytwórczych gospodarki. Oznacza on zmianę strumieni dóbr i usług oraz zasobów gospodarczych i poprawę relacji ilościowych produkcji i podziału dóbr i usług, co prowadzi do poprawy ich jakości i zwiększania ilości przypadających przeciętnie na każdego członka społeczeństwa. Wzrost gospodarczy obejmuje zmiany o

charakterze ilościowym w gospodarce, których syntetycznym wyrazem są zmiany wielkości produktu krajowego brutto. Produkt krajowy brutto definiowany przez GUS obrazuje końcowy rezultat działalności wszystkich podmiotów gospodarki narodowej. wymiany produktów z zagranicą. Można więc powiedzieć, że wzrost gospodarczy oznacza dodatnie zmiany ilościowe w gospodarce i przejawia się wzrostem PKB i PKB per capita. Zatem jest miernikiem oceny stanu gospodarki państwa – wyraża wartość wszystkich dóbr i usług wytworzonych w gospodarce w ciągu roku pomniejszoną o wartość produktów potrzebnych na ich wytworzenie.

Zadanie

Jeśli produkcja w danym okresie wynosi 1500, a w okresie poprzednim 1200 to indeks wzrostu produkcji wynosi:

- a. 110,
- b. 120,
- c. 125,**
- d. 150.

Rynek pracy

W ujęciu najbardziej syntetycznym pojęcie „**ryнку pracy**” odnosi się do stosunków między podażą pracy a popytem na pracę. Na rynku pracy – jak na każdym innym - dochodzi do transakcji kupna-sprzedaży, zachodzących między pracodawcami, reprezentującymi jego stronę popytową i pracownikami, reprezentującymi stronę podaźową. Przedmiotem transakcji kupna-sprzedaży jest zdolność do pracy, zaś jej ceną – płaca

Rynek pracy jest kategorią o charakterze **społeczno-ekonomicznym**. W wymiarze makroekonomicznym rynek pracy należy traktować jako jeden z rynków czynników produkcji, determinujący istotnie wzrost gospodarczy i w konsekwencji – zmiany poziomu zaspokojenia potrzeb konsumpcyjnych społeczeństwa. W wymiarze mikroekonomicznym należy postrzegać cenę pracy, czyli płacę, która jest jednym z głównych elementów kosztów działalności gospodarczej. Również mikroekonomiczny aspekt pracy trzeba brać pod uwagę, traktując ją jako podstawowe źródło uzyskiwania dochodów, zapewniających egzystencję materialną jednostce i rodzinie.

Na rynek pracy należy spojrzeć również ze **społecznego** punktu widzenia. Uczestnictwo w procesie pracy wiąże się bowiem z realizacją jednej z ważnych potrzeb społecznych. Praca jest istotnym elementem życia człowieka także z innych powodów: strukturalizuje czas (określa strukturę, rytm, porządek życia), wyznacza status jednostki, decyduje o jej pozycji społecznej i prestiżu zawodowym, określa sposób pełnienia ról społecznych oraz pozwala na integrację sfery prywatnej ze sferą środowiska społecznego. W miejscu pracy tworzy się sieć kontaktów

społecznych, kształtuje się tożsamość jednostki oraz jej poczucie społecznej wartości. Praca wpływa na styl życia, jest ważnym elementem formowania osobowości i poglądów społeczno-politycznych, pozwala osiągnąć niezależność, a poprzez nabywanie coraz to nowych umiejętności – prowadzi do ciągłego rozwoju człowieka.

Pojęcie „podaży pracy” jest tożsame z pojęciem „zasoby pracy” („zasoby siły roboczej”) oraz „ludność aktywna (czynna) zawodowo”. Obejmują one osoby w wieku produkcyjnym, zdolne do pracy i gotowe do jej podjęcia w typowych warunkach istniejących w gospodarce. Zasoby pracy obejmują więc wszystkich tych, którzy pracują lub są zdolni i gotowi do podjęcia pracy.

Z definicji tej wynika, iż podaż pracy jest częścią ludności w wieku produkcyjnym.

Przyjmując, iż podaż pracy obejmuje pracujących i bezrobotnych, można zapisać:

$$S = E + U \text{ (1), gdzie:}$$

S - podaż pracy,

E - liczba pracujących,

U - liczba bezrobotnych.

W najbardziej ogólnym ujęciu, przez pracujących rozumie się osoby wykonujące pracę przynoszącą im dochód lub zarobek. Za osobę bezrobotną uważa się osobę niepracującą, zdolną do pracy, poszukującą pracy i gotową do jej podjęcia na warunkach oferowanych w danej gospodarce.

Przez popyt na pracę rozumieć będziemy zapotrzebowanie (chłonność) gospodarki na potencjał ludzi zdolnych do pracy. W praktyce jest on równy liczbie oferowanych w gospodarce miejsc pracy (zajętych i wolnych).

Podobnie więc, jak w przypadku podaży pracy można mówić o zrealizowanej i niezrealizowanej części popytu na pracę, przy czym części zrealizowane obu wymienionych kategorii są tożsamościowo równe obejmując liczbę miejsc pracy (pracujących) w gospodarce.

Popyt na pracę można opisać równaniem:

$$D = E + V, \text{ gdzie:}$$

D - popyt na pracę,

E – pracujący,

V - wolne miejsca pracy.

Popyt na pracę mierzony jest za pomocą liczby miejsc pracy. Popyt na pracę jest kategorią o wymiarze ilościowym i jakościowym (strukturalnym). W wymiarze ilościowym oznacza dostępną w gospodarce liczbę miejsc pracy (zajętych i wolnych).

Bezrobocie

Pojęcie bezrobocia w sensie przymusowej bezczynności zawodowej wprowadził angielski ekonomista J. A. Hobson w końcu XIX wieku. We współczesnej literaturze spotyka się wiele definicji bezrobocia. W najpowszechniej przyjmowanych definicjach dla określenia osób bezrobotnych wymienia się trzy charakterystyczne cechy:

- 1) pozostawanie bez pracy,
- 2) poszukiwanie pracy,
- 3) gotowość do pracy.

Bezrobocie jest zjawiskiem występującym w jednym z typów nierównowagi na rynku pracy, tzn. gdy zachodzi nierówność $S > D$ (w rzeczywistości $U > V$, czyli nadwyżka podaży pracy). Jego główną przyczyną jest niedostateczny popyt na pracę wynikający głównie z niewystarczającego popytu globalnego na rynkach produktów.

Bezrobocie występuje wówczas, gdy:

- podaż i popyt nie występują w dynamicznej równowadze z ilościowego i strukturalnego punktu widzenia,
- pracownicy nie akceptują obowiązujących stawek płac oraz są niedostatecznie mobilni,
- organizacje i instytucje rynku pracy nie działają w kierunku poprawy funkcjonowania rynku pracy.

Najczęściej za kryterium podziału bezrobocia służą jego przyczyny oraz sposoby ograniczania.

W świetle tego kryterium wyodrębnia się 4 podstawowe rodzaje bezrobocia:

- 1) frykcyjne,
- 2) strukturalne,
- 3) cykliczne (koniunkturalne),
- 4) klasyczne (płacowe).

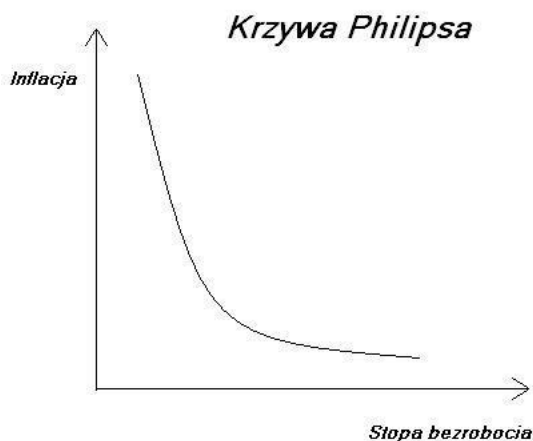
Bezrobocie frykcyjne (przejściowe) wiąże się z naturalną dynamiką rynku pracy w gospodarce. Występuje niezależnie od sytuacji gospodarczej kraju, czy fazy cyklu koniunkturalnego. Wynika z krótkookresowych przerw w pracy będących najczęściej skutkiem przejściowych niedopasowań między podażą a popytem na pracę. Jest rezultatem stale zachodzących procesów tworzenia nowych oraz likwidacji niektórych istniejących miejsc pracy, napływu i odpływu zasobów pracy z rynku pracy oraz zmian miejsc pracy przez pracowników. W następstwie tych procesów w dynamicznej gospodarce zawsze występuje określona liczba tak osób bezrobotnych, jak i wolnych miejsc pracy. Charakterystyczną cechą bezrobocia frykcyjnego jest jego dobrowolność, co oznacza, że decyzję o czasowej rezygnacji z pracy podejmują pracownicy.

Bezrobocie strukturalne powstaje, gdy struktura zapotrzebowania na pracę nie odpowiada strukturze podaży pracy. Jest rezultatem przekształceń w strukturze gospodarki, których przejawem jest upadek i rozwój niektórych gałęzi, branż, czy podmiotów gospodarczych. Przekształcenia te dokonują się pod wpływem impulsów płynących z rynków produktów, polityki strukturalnej państwa, zmian międzynarodowego podziału pracy oraz postępu technicznego i technologicznego. Bezrobocie strukturalne występuje wtedy, gdy istnieje niedopasowanie podaży i popytu na pracę, a w szczególności rozbieżności między kwalifikacjami zasobów pracy a wymaganiami oferowanych miejsc pracy w warunkach zmieniającego się popytu i produkcji.

Bezrobocie cykliczne (koniunkturalne) związane jest z niedostatecznym popytem globalnym. Inne nazwy tego rodzaju bezrobocia to: **bezrobocie keynesowskie** lub **wynikające z niedostatecznego popytu**. Występuje wtedy, gdy – z jakichś powodów – popyt w całej gospodarce się zmniejsza. Wówczas najpierw rosną zapasy niesprzedanych produktów, następnie – w obliczu kłopotów ze zbytem – przedsiębiorstwa zmniejszają produkcję, a co za tym idzie – zatrudnienie.

Bezrobocie klasyczne (płacowe) występuje w sytuacji, gdy płace celowo utrzymywane są na poziomie wyższym niż poziom gwarantujący utrzymanie równowagi między podażą a popytem na pracę. Może to być spowodowane zarówno działalnością związków zawodowych, jak i przepisami prawa określającymi płacę minimalną, co prowadzi do utrzymywania płac na poziomie wyższym niż poziom równowagi na rynku pracy.

Wykres 1. Krzywa Philipsa

Źródło: Krzywa Phillipsa, https://mfiles.pl/pl/index.php/Krzywa_Phillipsa.

Krzywa Phillipsa została wyprowadzona ze statystycznej analizy - zależności między bezrobociem (unemployment - U), a stopą płac nominalnych (money - wage rates - w). Wyniki badań Phillipsa udowodniły, że istnieje silna ujemna zależność między stopą zmian nominalnych (w), czyli inaczej inflacją płacową, a bezrobociem (U), tak więc wysoka stopa bezrobocia jest związana z niską stopą wzrostu płac nominalnych. Pierwotna postać tej właśnie zależności została jednak przekształcona w ujemną zależność między stopą zmiany cen, czyli inflacją, a poziomem bezrobocia.

Zadanie

Podana tabela przedstawia wielkość zasobów siły roboczej oraz zatrudnienia w danej gospodarce w dwóch kolejnych latach:

Wyszczególnienie	Rok pierwszy	Rok drugi
Liczba ludności w wieku produkcyjnym (w tys. osób)	150 000	152 000
Zasoby siły roboczej (w tys. osób)	85 000	89 000
Zatrudnienie (w tys. osób)	78 000	81 500
Bezrobocie (w tys. osób)	7 000	7 500
Stopa bezrobocia (%)	8,2	8,4
Stopa zatrudnienia (%)	91,8	91,6
Współczynnik aktywności zawodowej (%)	56,7	58,6

Oblicz:

- a. Bezrobocie
- b. Stopę bezrobocia
- c. Stopę zatrudnienia
- d. Współczynnik aktywności zawodowej

Inflacja

Pojęcie inflacji jest jednym z najważniejszych gdy mówimy o ekonomii, gospodarce, pieniądzu czy nawet poziomie życia w danym kraju. Inflacja oznacza postępujący spadek siły nabywczej pieniądza i związany z nim wzrost cen. Ujmując to trochę innymi słowami inflacja to stały w pewnym okresie czasu proces zwiększania się cen wynikający bezpośrednio ze spadku realnej wartości pieniądza. Procesem bezpośrednio przeciwnym inflacji jest deflacja, która polega na dokładnie odwrotnym niż w przypadku inflacji zmniejszaniu się cen poprzez zwiększanie się realnej wartości pieniądza. Inflację mierzy się poprzez zmiany wskaźnika cen towarów i usług komercyjnych. Wskaźnik ten często nazywany jest wskaźnikiem CPI (consumer price index). Używa się go, ponieważ dotyczy on cen dotyczących konsumpcji, czyli największej składowej

Produktu Krajowego Brutto. Wskaźnik cen towarów i usług komercyjnych jest publikowany z dużą częstotliwością, bo zazwyczaj co miesiąc. Za jego obliczenie i publikację odpowiada Główny Urząd Statystyczny, który w celu obliczenia wskaźnika zbiera dane dotyczące cen różnych dóbr konsumpcyjnych. Oprócz wskaźnika CPI pod uwagę brane są także wagi cen, czy ich indeksy (deflatory).

Inflację dzielimy na parę różnych rodzajów w zależności od szybkości jej rozwoju:

1. Inflacja Pełzająca to rodzaj inflacji nieprzekraczający 5% rocznie. Cechuje się nieznacznym wzrostem średniego poziomu cen w gospodarce. Jej obecność z reguły nie jest zauważana przez przeciętnego obywatela.
2. Inflacja umiarkowana zwana też kroczącą mieści się w tempie rozwoju między 5% a 10%. Relacje cen odchylają się w niewielkim stopniu od normy, a nieefektywności systemu gospodarczego z nimi związane są także niewielkie.
3. Inflacja Galopująca - mówimy o niej gdy wzrost przeciętnego poziomu cen sięga kilkudziesięciu punktów procentowych rocznie do nawet 150%. Następuje duży wzrost cen oraz spadek siły nabywczej pieniądza, podstawowe elementy rynku finansowego przestają być wydolne, a ludzie coraz nie chętniej odkładają swoje pieniądze na lokatach bądź oszczędzają je w inny sposób. Ten rodzaj inflacji skłania natomiast do inwestowania w obcą walutę czy zaciąganie kredytów o stałej stopie procentowej.
4. Hiperinflacja jest to rodzaj inflacji, którego tempo rozwoju przekracza minimum 150% rocznie, jednak w większości znanych przypadków to tempo jest znacznie większe. Wiąże się z całkowitym załamaniem systemu finansowego kraju w połączeniu z gigantyczną dziurą budżetową pokrywaną dodrukowanymi pieniędzmi. Za względu na szybkość i drastyczność postępowania hiperinflacji często jest nazywana dramatyczną formą inflacji.

Możemy wyróżnić wiele przyczyn inflacji. Zalicza się do nich między innymi nadmierne zwiększanie podaży pieniądza poprzez jego emisję, czyli dodrukowywanie go przez Narodowy Bank Polski, który ma na to wyłączność. Powoduje to spadek realnej wartości emitowanego pieniądza. Niezrównoważony budżet państwa, którego wydatki przewyższają wpływy, prowadzi do powstania sytuacji sprzyjającej dodrukowywaniu pieniędzy w celu załatwienia dziury budżetowej, powstałej przez niezrównoważenie ów budżetu. Niewydolna gospodarka, to znaczy taka, w której koszty produkcji dóbr przewyższają zyski z niej płynące też może prowadzić do wzrostu cen, a przez to, do procesu inflacji. Inflacja może być także importowana, to znaczy, że wraz ze wystąpieniem inflacji w kraju, z którego importujemy jakieś dane dobra zwiększy się ich cena, a co za tym idzie, wzrosną koszty produkcji, co będzie prowadziło do inflacji.

Wyróżnia się głównie dwie teorie inflacji, a mianowicie popytową i kosztową. Ta pierwsza ściśle związana jest z pojęciem popytu i dzieli się na następujące dwa typy, czyli inflację pieniężną i inflację strukturalną. Pierwsza z wymienionych jest skutkiem nadmiaru pieniądza w obiegu, a druga brakiem przystosowania struktur produkcji do zmian w strukturze popytu konsumentów, przedsiębiorstw i rządu. Inflacja kosztowa za to jest spowodowana wzrostem kosztów produkcji co przekłada się na wzrost cen produkowanych dóbr.

Inflacja w wielu przypadkach łączy się ze zjawiskiem bezrobocia. Popularna jest teoria nowozelandzkiego ekonomisty Albana Williama Phillipsa. Według niego im niższa stopa bezrobocia, tym większa inflacja płac oraz na odwrót, im niższa inflacja tym większe bezrobocie. Koncepcja ta była do pewnego czasu traktowana jako pewnik, jednak w roku 1959 prawo Phillipsa, zwane "Krzywą Phillipsa" zostało podważone, gdyż zaobserwowano wówczas zjawisko makroekonomiczne zwane stagflacją, czyli jednoczesnym wzrostem inflacji i bezrobocia. Stagflację może wywołać jednoczesne ograniczenie dostępności jakiegoś towaru oraz jego wzrost ceny.

Bibliografia:

Begg D., Gianluigi V., Stanley F., Rudiger D., *Mikroekonomia*, Wydawnictwo PWE, Warszawa 2014.

Begg D., Gianluigi V., Stanley F., Rudiger D., *Makroekonomia*, Wydawnictwo PWE, Warszawa 2014.

Elementarne zagadnienia ekonomii, Milewski R. (red.), Wyd. II, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005.

Kotlorz D., Zagóra-Jonszta U., *Rynek pracy w teorii i praktyce*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. K. Adamieckiego, Katowice 1998.

Krzywa Phillipsa, https://mfiles.pl/pl/index.php/Krzywa_Phillipsa.

Podstawy ekonomii, Milewski R. (red.), Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001.

Podstawy ekonomii. Ćwiczenia i zadania, R. Milewski, E. Kwiatkowski (red.), Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.

Podstawy ekonomii, R. Milewski, E. Kwiatkowski (red.), Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.

Podstawy ekonomii. Ćwiczenia i zadania, E. Kwiatkowski, L. Kucharski (red.), Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2018.

Samuelson P.A., Nordhaus W.D., *Ekonomia 1*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1995.

Samuelson Paul A., Nordhaus William D., Samuelson Paul A., Nordhaus William D.,
Ekonomia, Wydawnictwo Rebis, Warszawa 2019.

Szylko-Skoczny M., *Polityka społeczna wobec bezrobocia w Trzeciej Rzeczypospolitej*, Instytut
Polityki Społecznej Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2004.